

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas ielā 25, Rīgā, LV – 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2013.gada 12.aprīlī Nr.6-8/245

Ministru Prezidentam
V.Dombrovskim
Brīvības bulvārī 36
Rīgā, LV – 1520

Par D.Čalovska izdošanu

Tiesībsarga birojā ir saņemti Denisa Čalovska un viņa zvērinātas advokātes Ilonas Bulgakovas iesniegumi par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem izdošanas procesa ietvaros. Iesniegumos norādīts uz iespējamiem D.Čalovska cilvēktiesību pārkāpumiem sakarā ar izdošanas Amerikas Savienotajām Valstīm pieļaujamību. Par iesniegumos minētajiem apstākļiem Tiesībsarga birojā ir ierosināta pārbaudes lieta Nr.2013-62-2A.

Iesniedzējs D.Čalovskis ir vērsies ar sūdzību Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātā, kura ar 2013.gada 31.janvāra lēmumu ir atstājusi negrozītu Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras 2012.gada 20.decembra lēmumu par D.Čalovska izdošanas pieļaujamību Amerikas Savienotajām Valstīm. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 708.panta otrajai daļai lēmumu par personas izdošanu ārvalstij pēc tieslietu ministra ierosinājuma pieņem Ministru kabinets. Ievērojot to, ka Ministru kabinets, atbilstoši Kriminālprocesa likumam, ir galējā institūcija, kura pieņem lēmumu par Latvijas Republikas pilsoņa izdošanu uz Amerikas Savienotajām Valstīm, un pastāv pamatota iespējamība, ka personas izdošanas fakts var radīt neatgriezenisku Latvijas Republikas Satversmē (turpmāk – Satversmē) noteikto personas pamattiesību pārkāpumu, uzskatu par nepieciešamu vēl pirms pārbaudes lietas pabeigšanas vērst Ministru kabineta uzmanību uz turpmāk minētajiem apsvērumiem.

Satversmes 98.pantā ir nostiprināts pamatprincips, ka Latvijas Republikas pilsoni nevar izdot ārvalstīm. Tomēr Satversmes 98.pants paredz, ka izņēmums šim principam ir gadījumi, kuri paredzēti Latvijas Republikas Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos, ja ar izdošanu netiek pārkāptas

Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības. Pieņemot lēmumu par Latvijas Republikas pilsoņa izdošanu kriminālvajāšanai un tiesāšanai citā valstī, Latvijas Republikas valsts institūcijas pieņem fundamentālu lēmumu attiecībā uz savas valsts pilsoni – pakļauj Latvijas Republikas pilsoni citas valsts izmeklēšanas un tiesu institūciju darbībām. Tādēļ Satversmes 98.pants ļauj piemērot izņēmumu un izdot Latvijas Republikas pilsoni citai valstij starptautiskajos līgumos paredzētajos gadījumos tikai tad, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka izdošanas valstī Latvijas Republikas pilsonim tiks nodrošināts ne mazāks cilvēktiesību aizsardzības līmenis, kā tas noteikts Satversmē.

Arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) uzliek Latvijas Republikai starptautiski saistošu pienākumu izvērtēt, vai izraidīšanas gadījumā persona netiks pakļauta apstākļiem, kas ir pretrunā ar konvencijas noteiktajiem standartiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) definējot *non-refoulement* principa būtību Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.panta kontekstā, ir noteikusi, ka valstīm ir pienākums neizdot personu, ja pastāv pamatotas šaubas, ka šī persona saņēmējvalstī var tikt pakļauta necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodam.¹

Tādējādi Latvijas Republikas atbildīgajām valsts institūcijām ir procesuāls pienākums pirms lēmuma pieņemšanas par Latvijas Republikas pilsoņa izdošanu uz valsti, ar kuru noslēgts izdošanas līgums, izslēgt jebkādas pamatotas šaubas, ka Satversmē garantētās pamattiesības Latvijas Republikas pilsoņa izdošanas gadījumā varētu tikt pārkāptas. Kamēr šādi apstiprinājumi nav iegūti, valstij ir jāatturas no savu starptautisko saistību izpildes, lai novērstu darbības, kas ir pretējas Satversmes 98.pantam.

Procesuālā pienākuma neizpilde ir pamats ne tikai Satversmes 98.panta pārkāpumam, bet var radīt arī Latvijas Republikai saistošo starptautisko cilvēktiesību līgumu – ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pārkāpumu. Šis pienākums, kā secināms no ECT judikatūras, ir attiecināms pat uz gadījumiem, kad persona tiek izdota no vienas Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalsts uz citu ES dalībvalsti.² Turklāt, ja citas ES un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas dalībvalsts gadījumā varētu tikt piemērota „līdzvērtīgas aizsardzības prezumpcija”,³ pienākums izvērtēt, vai saņēmējvalsts nodrošina konvencijai vienlīdzīgu cilvēktiesību standartu ievērošanu, ir īpaši svarīgs, pieņemot lēmumu par Latvijas Republikas pilsoņa izraidīšanu uz valsti, kura nav ES dalībvalsts un kurai nav saistošs cilvēktiesību standarts, kas noteikts Eiropas Cilvēktiesību konvencijā un ES Pamattiesību Hartā.

Tieši atšķirīgais cilvēktiesību aizsardzības līmenis starp ES dalībvalstīm un citām valstīm ir apstākļi, kādēļ atsevišķu ES dalībvalstu konstitūcijas,

¹ ECT 1989.gada 7.jūlija spriedums lietā „Soering v the United Kingdom”, appl. Nr.14038/88., 88.punkts.

² ECT 2011.gada 21.janvāra spriedums lietā „M.S.S. v. Belgium and Greece”, appl. Nr.30696/09.

³ ECT 2011.gada 21.janvāra spriedums lietā „M.S.S. v. Belgium and Greece”, appl. Nr.30696/09, 338-339.punkts

piemēram, Vācijas, pieļauj savas valsts pilsoņu izdošanu tikai uz citām ES dalībvalstīm un starptautiskajām tiesām.⁴ Savukārt Itālijas Konstitucionālā tiesa atzina par antikonstitucionālu Itālijas un Amerikas Savienoto Valstu valdību līguma par izdošanu pantu, kurš pieļauj personu izdošanu uz Amerikas Savienotajām Valstīm par noziegumiem, kuriem kā sods var tikt piemērots nāves sods. Tiesa pieņēma šādu lēmumu, pat neskatoties uz to, ka Amerikas Savienoto Valstu valdība varētu sniegt garantijas, ka nāvēssoda piespriešanas gadījumā, tas netiks izpildīts.⁵

Turklāt, atbilstoši Satversmes 98.pantam, valsts ir noteikusi augstāku vērtēšanas standartu personas tiesību aizsardzībai, nekā tas noteikts Eiropas Cilvēktiesību konvencijā. Satversmē iekļautais priekšnoteikums personas izdošanai ir ne tikai jebkādu pamatotu šaubu izslēgšana, ka persona var tikt pakļauta spīdzināšanai, cietsirdīgai vai pazemojošai attieksmei, bet pamatotu šaubu izslēgšana par jebkuru Satversmē garantēto pamattiesību pārkāpumu.

Latvijas valsts atbildīgās institūcijas: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra un Latvijas Republikas Augstākā tiesa, atzīstot par pieļaujamu un tiesisku personas izdošanu, balstījušās tikai uz Latvijas Republikas Valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgumu par izdošanu. Ne Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras 2012. gada 20.decembra lēmumā par D. Čalovska izdošanas pieļaujamību, ne LR Augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas 2013. gada 31. janvāra lēmumā, ar kuru tas atzīts par tiesisku, nav izpildīts procesuālais pienākums izvērtēt izdošanas pieļaujamības lēmuma atbilstību ne Satversmes 98.pantam, ne Latvijas Republikai saistošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību līgumiem. Latvijas Republikas atbildīgās institūcijas nav izvērtējušas pēc būtības, vai Amerikas Savienotajās Valstīs Latvijas Republikas pilsonim tiks nodrošinātas Satversmē paredzētās cilvēktiesību garantijas, kādas attiecināmas uz visiem kriminālprocesa un soda izciešanas posmiem – kriminālvajāšanu, iztiesāšanu un soda izciešanu.

Kā norāda Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta 2013.gada 31.janvāra lēmumā: „Krimināllietu tiesu palāta atzīst par deklaratīvu aizstāvības norādi, ka D.Čalovska izdošanas gadījumā Amerikas Savienotajām Valstīm tiktu pārkāptas viņa cilvēktiesības. Amerikas Savienotajās Valstīs ir demokrātiska, kas, noslēdzot ar Latviju līgumu par izdošanu, uzņemās pienācīgi ievērot cilvēka tiesības un likuma varu, garantēt apsūdzētajai personai tiesības uz taisnīgu tiesu, tajā skaitā tiesības uz lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā tiesā.”

ECT attiecībā uz valstu pozitīvo pienākumu katrā individuālā gadījumā izvērtēt, vai personas izraidīšana nepārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijā ietvertos standartus, ir norādījusi, ka izvērtēšanas procesā „nacionālā regulējama esamība un pievienošanās starptautiskiem cilvēktiesību instrumentiem, kas

⁴ Vācijas Konstitūcijas 16.pants, pieejams http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0085.

⁵ M.Charif Bassiouni, International Criminal Law: Procedural and Enforcement Mechanisms, Transnational Publishers, 1999, 247.-248.lpp.

nosaka valstu pienākumu ievērot noteiktus cilvēktiesību standartus pati par sevi nav uzskatāmas par pietiekamu pamatu, lai konstatētu, ka ir nodrošināta pietiekama aizsardzība pret cilvēktiesību pārkāpumiem, īpaši, ja ir pieejami uzticami ziņojumi par praksi, kas ir pretēja konvencijā noteiktajiem standartiem.”⁶ Turklāt vēlos uzvērt, ka lietas izskatīšana taisnīgā un objektīvā tiesā nav vienīgā Satversmē un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā garantētā cilvēka pamattiesība, kuras pienācīga ievērošana ir jāgarantē kriminālvajāšanas, lietas iztiesāšanas un soda izciešanas laikā. Tādēļ pirms personas izdošanas kriminālvajāšanai citā valstī ir jāveic visu kriminālprocesā un soda izciešanas procesā iesaistīto garantiju izvērtējums, ieskaitot, tiesības uz taisnīgu tiesu, necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās aizliegumu un tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību.⁷

Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta nav vērtējušas, vai tiesību uz taisnīgu tiesu un citu cilvēktiesību garantiju saturs Amerikas Savienoto Valstu tiesību sistēmā ir atbilstošs Satversmē noteiktajam cilvēktiesību aizsardzības ietvaram. Tādēļ vēlos vērst Ministru kabineta uzmanību uz iespējamajiem personas pamattiesību aizskārumiem, kuru izslēgšanai Latvijas Republikas atbildīgajām institūcijām bija jāsaņem nepieciešamā informācija no otras līgumslēdzējpusēs - Amerikas Savienotajām Valstīm, pirms lēmuma pieņemšanas par Latvijas Republikas pilsoņa izraidīšanu:

1. Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras 2012.gada 6.decembra ierosinājumā par izdošanas apcietinājuma piemērošanu D.Čalovskim atzīts, ka izdodamās personas darbības atbilst Latvijas Republikas Krimināllikuma (turpmāk – Krimināllikums) 177.¹ panta trešajai daļai un 20.panta ceturtajai daļai, kā arī 193.¹ panta pirmajai daļai. Maksimālais soda mērs Krimināllikumā, ar kuru persona var tikt sodīta par šo noziegumu izdarīšanu, ir brīvības atņemšana līdz desmit gadiem, ņemot vērā 2012.gada 13.decembrī Krimināllikumā izdarītos grozījumus.⁸ Amerikas Savienotajās Valstīs maksimālais soda mērs, ar kuru var tikt notiesāts Latvijas Republikas pilsonis par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, ir sešdesmit septiņi gadi.⁹ Tas izskaidrojams ar faktu, ka Amerikas Savienoto Valstu tiesību sistēmā sodi par dažādiem noziedzīgiem nodarījumiem papildina viens otru.

Ņemot vērā apsūdzētās personas D.Čalovska vecumu, tāds soda mērs, kādu viņam par iepriekš minēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu iespējams piespriest Amerikas Savienotajās Valstīs, ir pielīdzināms mūža ieslodzījumam.

⁶ ECT 2011.gada 21.janvāra spriedums lietā „M.S.S. v. Belgium and Greece”, appl. Nr.30696/09, 353.punkts.

⁷ Šādu pienākumu attiecībā uz aizturēšanas apstākļiem patvēruma meklēšanas procedūras ietvaros ir noteikusi arī ECT 2011.gada 21.janvāra spriedums lietā „M.S.S. v. Belgium and Greece”, appl. Nr.30696/09, 359.punkts.

⁸ 2012.gada 13.decembra likums „Grozījumi Krimināllikumā”, publicēts „Latvijas Vēstnesī”, 202 (4805), 27.12.2012. Stājies spēkā 2013.gada 1.aprīlī.

⁹ 2013.gada 23.janvāra Ņujorkas Dienvidu rajona Amerikas Savienoto Valstu federālā prokurora biroja paziņojums, pieejams [http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/460208-izdosana_divpusejs_ligums_divvirziena_iela?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed:%20tvnet/all/latest%20\(TVNET%20Jaun%C4%81k%C4%81s%20zi%C5%86as\)](http://www.tvnet.lv/zinas/viedokli/460208-izdosana_divpusejs_ligums_divvirziena_iela?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed:%20tvnet/all/latest%20(TVNET%20Jaun%C4%81k%C4%81s%20zi%C5%86as)).

Mūža ieslodzījumam atbilstoša soda piemērošana par materiāla rakstura noziegumu ir vērtējama kā cietsirdīga apiešanās, kuru aizliedz Satversmes 95.pants un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pants.

Latvijas Republikas amatpersonas ir paukušas viedokli, ka izdošanas gadījumā Latvijas Republikas pilsonis D.Čalovskis netiks pakļauts maksimālajam soda apmēram. Tomēr apstiprinājums tam no Amerikas Savienoto Valstu puses nav saņemts. Turklāt, kā ir norādījusi ECT, ņemot vērā, ka ASV tiesu sistēma ir no izpildvaras neatkarīga, kritiski ir jāvērtē saņēmējvalsts dotās diplomātiskās garantijas par attiecīga soda noteikšanu personas notiesāšanas gadījumā.¹⁰

Turklāt šajā gadījumā Amerikas Savienotās Valstis ne tikai nav devušas šādas diplomātiskās garantijas, bet gluži pretēji, ir pamats uzskatīt, ka izraidīšanas gadījumā, iespējams, tiks piemērota ierastā šīs valsts tiesu sistēmas prakse. Piemēram, Amerikas Savienoto Valstu Ohaio štata Augstākā tiesa 2008.gada 21.maija spriedumā lietā „State v. Hairston”, kurā persona par vairākām bruņotām laupīšanām sodu saskaitīšanas rezultātā tika notiesāta ar brīvības atņemšanas sodu uz 134 gadiem, atzina, ka, ja atsevišķi neviens no apsūdzētajam piemērotajiem sodiem nav acīmredzami nesamērīgs ar izdarītajiem noziegumiem, kopējais brīvības atņemšanas soda termiņš, kas rodas, saskaitot atsevišķos sodus, nav atzīstams par cietsirdīgu vai pazemojošu apiešanos.¹¹

Papildus, Latvijas Republikas atbildīgās institūcijas arī nav lūgušas Amerikas Savienoto Valstu valdībai sniegt garantijas, ka Latvijas Republikas pilsonim notiesājoša sprieduma gadījumā būs tiesības uz nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu.

2. Latvijas Republikas institūcijas nav pieprasījušas informāciju un izvērtējušas, vai apstākļi ieslodzījuma vietā Amerikas Savienotajās Valstīs, kurā, notiesāšanas gadījumā, būtu jāizcieš sods Latvijas Republikas pilsonim, ir atbilstoši Satversmes 95.pantā un Eiropas konvencijas 3.pantā noteiktajam spīdzināšanas, cietsirdīgas un pazemojošas apiešanās aizliegumam. ECT savā spriedumā iepriekš minētajā lietā „M.S.S. v. Belgium and Greece” atzina, ka Beļģija ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantu, jo izdeva personu uz Grieķiju, neskatoties uz to, ka pastāvēja pamatota iespējamība, ka apstākļi Grieķijas aizturēšanas vietā pārkāps cietsirdīgas un pazemojošas apiešanās aizliegumu.

Tādas starptautisku uzticamību ieguvušas starptautiskās nevalstiskās organizācijas, kā Human Rights Watch¹² un Amnesty International,¹³ ir

¹⁰ ECT 1989.gada 7.jūlija spriedums lietā „Soering v the United Kingdom”, appl. Nr.14038/88., 97.punkts.

¹¹ Amerikas Savienoto Valstu Ohaio štata Augstākās tiesas 2008.gada 21.maija spriedums lietā „State v. Hairston”, No.2008-Ohaio-2338, pieejams <http://www.sconet.state.oh.us/rod/docs/pdf/0/2008/2008-ohio-2338.pdf>.

¹² Human Rights Watch 2013.gada ziņojumi par apstākļiem ieslodzījuma vietās Amerikas Savienotajās Valstīs „US: Injustices Filling the Prisons”, pieejams <http://www.hrw.org/news/2013/01/31/us-injustices-filling-prisons>;

norādījušas uz cilvēktiesību pārkāpumiem ieslodzījuma vietās Amerikas Savienotajās Valstīs. Arī Amerikas Savienoto Valstu Augstākā tiesa ir atzinusi, ka ieslodzījuma apstākļi atsevišķos Amerikas Savienoto Valstu štatos pārkāpj cietsirdīgas apiešanās aizliegumu.¹⁴

Turklāt atbilstoši ir jāizvērtē personas iespējas aizsargāt sevi pret cilvēktiesību pārkāpumiem Amerikas Savienoto Valstu ieslodzījuma vietās. Ir jāņem vērā tādi apstākļi kā personas tiesības uz aizstāvību, īpaši atrodoties personai svešā, anglosakšu tiesību lokam piederošā valstī, tiesības pieprasīt pirmstermiņa atbrīvošanu, personas sodīšanas prakse par iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumiem ieslodzījuma vietās utt.

Nenoliedzami, arī Latvijas Republikā ieslodzījuma apstākļu atbilstība Satversmei un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantam, kā to vairākkārt esmu atzinis, ir sistēmiska problēma. Tomēr Latvijas Republikas pilsoņiem, atrodoties ieslodzījumā Latvijā, pārkāpumu gadījumā pārzinot savas valsts valodu, tiesību sistēmu un tiesību aizsardzības institūcijas, ir pieejama iespēja aizsargāt savas tiesības, iesniedzot sūdzību tiesībsargājošās institūcijās, Tiesībsarga birojā, vai vērsties ar pieteikumu Latvijas Republikas administratīvajā tiesā. Turklāt pastāv arī tāds ārpus valsts esošs indivīda tiesību aizsardzības mehānisms, kā ECT.

3. Latvijas Republikas institūcijas nav pieprasījušas informāciju Amerikas Savienoto Valstu valdībai, vai Latvijas Republikas pilsonim pirmstiesas izmeklēšanas procesā un lietas iztiesāšanas stadijā tiks nodrošināta aizstāvība, kā to paredz Satversmes 92.pants un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pants.

Neskatoties uz tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām kopumā, arī Amerikas Savienoto Valstu tiesību sistēmā ir pieļautas kļūdas. Saskaņā ar Mičiganas Universitātes Juridiskās fakultātes un Ziemeļaustrumu Universitātes nepamatotas notiesāšanas centra apkopoto informāciju pēdējo divdesmit gadu laikā Amerikas Savienotajās Valstīs ir atcelti 1093 notiesājoši spriedumi.¹⁵ Amerikas Savienoto Valstu tiesību doktrīnā ir izteikti atšķirīgi viedokļi, vai Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijā garantētās tiesības uz aizstāvi krimināllietās ir attiecināmas arī uz ārvalstniekiem. Taču aizstāvības nodrošināšana krimināllietās personai ir absolūts priekšnoteikums tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai, īpaši ņemot vērā, ka izdodamā Latvijas Republikas pilsoņa lieta tiks izskatīta zvērināto tiesā, kuras process ir pilnīgi atšķirīgs no kriminālprocesa Latvijā.

„Cruel and Degrading. The Use of Dogs for Cell Extractions in U.S. Prisons”, pieejams <http://www.hrw.org/reports/2006/10/09/cruel-and-degrading>.

¹³ Amnesty International 2012.gada ziņojums par cilvēktiesību situāciju Amerikas Savienotajās Valstīs, pieejams <http://www.amnesty.org/en/region/usa/report-2012>.

¹⁴ Amerikas Savienoto Valstu Augstākās tiesas 2011.gada 23.maija spriedums lietā „Brown v. Plata”, 131 S.Ct.1910 (2011), pieejams <http://www.supremecourt.gov/opinions/10pdf/09-1233.pdf>.

¹⁵ The National Registry of Exonerations, informācija pieejama <http://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/about.aspx>.

Tiesībsarga likuma 13.panta 12.punktā ir noteiktas tiesībsarga tiesības piedalīties ar padomdevēja tiesībām Ministru kabineta sēdēs. Ņemot vērā šīs likumā paredzētās tiesības un to, ka pārbaudes lieta Nr.2013-62-2A vēl ir izskatīšanas stadijā, lūdzu, izvērtējot jautājumu par Denisa Čalovska izdošanu Amerikas Savienotajām Valstīm, ņemt vērā iepriekš norādītos apsvērumus.

Tiesībsargs

J.Jansons

A.Kučs,
D.Lepika,
I.Tralmaka
67686768